

СТАНОВИЩЕ

по дисертационен труд на тема: „Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални механизми и оценка на въздействието“
за придобиване на научната степен „доктор на науките“
по професионално направление 3.7 “Администрация и управление”,
докторска програма “Социално управление”
към Икономически университет-Варна“

1. Обща информация

Изготвил становището: проф. д-р Виолета Янева Димитрова, научна специалност „Икономика и управление (търговия)“, катедра „Икономика и управление на търговията и услугите“ при Икономически университет-Варна (ИУ-Варна);

Основание за изготвяне на становището: заповед на Ректора на ИУ-Варна РД-06-66/09.03.2026 г. и решение на първото заседание на научното жури от 11.05.2026 г.;

Автор на дисертационния труд: д-р Свиглана Анатолиивна Билан, доцент в катедра по хуманитарни и социални науки, Жешовски технологичен университет, Полша. С решение № РД26-6/04.05.2026 г. на Ректора на ИУ-Варна се признава придобитата от Свиглана Билан образователна и научна степен „доктор“ по педагогика;

Тема на дисертационния труд: „Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални механизми и оценка на въздействието“.

2. Общо представяне на дисертационния труд (съгласно изискванията на Правилника за прилагане на закона за развитието на академичния състав в РБългария – ППЗРАСРБ)

Дисертационният труд е посветен на безспорно актуален и значим проблем, изследващ теоретичните основи на социалната отговорност на бизнеса като концепция, институционалните механизми, методиките за оценка, стратегическите инструменти за прилагане и мониторинг, и тяхното въздействие върху конкурентоспособността и устойчивото развитие.

Дисертационният труд е в обем от 311 стр. и включва текст от 288 стр. (въведение – 15 стр., основен текст (3 глави с по 3 точки) – 266 стр. и заключение – 7 стр., списък на проучените и използваните литературни източници – 183 на английски език, сред които научни публикации, статистически бази данни, материали на международни организации, корпоративни доклади за устойчиво развитие и др. Кандидатът за конкурс е представил автореферат (47 стр.) към дисертационния труд, включващ научно-теоретичните и научно-приложните приноси, и списък на 12 научни публикации по дисертацията.

Дисертационният труд и рефератът към него са обсъдени на заседание на първичното звено, катедра „Управление и администрация“ към ИУ-Варна, което

взема решение да откриване на процедура по защита на дисертацията (приложен протокол).

3. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Отделните глави на монографичния труд са логически обвързани, което произтича от формулираната цел и поставените научноизследователски задачи, като обемите им (първа глава е 130 стр., втора – 74 стр., а трета – 62 стр.) се определят от поставения фокус върху изясняването на концепцията за корпоративната социална отговорност (КСО) и механизмите за прилагането ѝ.

В първа глава авторът проучва същността и чрез исторически анализ – развитието на концепцията за КСО, нейните културни и институционални аспекти, връзката ѝ с устойчивото развитие. Авторът прави обобщение с критичен анализ на подходи и модели за имплементиране на концепцията за КСО в управлението на бизнес организациите (пирамида на Карол, triple bottom line на Елкингтън и др.). При теоретичното изследване на КСО е приложен неинституционален подход, развитието ѝ се разглежда като резултат от взаимодействието между формални (законодателство, стандарти, регулации) и неформални институции (култура, етика, обществено мнение и очаквания за легитимно корпоративно поведение). Изборът на подход се определя от резултатите от задълбочения библиометричен анализ на публикациите, индексирани в Scopus и Web of Science за периода 1982–2023 г., доказващи, че след 2000 г. концепцията CSR (Corporate Social Responsibility)/BSR (Business for Social Responsibility) се институционализира в академичната и бизнес практиката. Предмет на осмисляне е връзката между социалната отговорност и икономическата ефективност и конкурентоспособността, на микро и макро равнище.

От теоретичния анализ, обобщенията и критичното осмисляне на проблема за КСО, проличава задълбоченото познаване, от страна на автора, на специализираната научна литература в изследваната област. Авторът демонстрира, както умения да извежда собствени обобщения и постановки, така и творчески да оценява, развива и аргументира идеи в изследваната област, в т. ч. обосновката на КСО като „динамичен институционален конструкт“, развиващ се под влиянието на външни и вътрешни за бизнес организацията фактори.

Във втора глава е изследвана методологията за формиране на институционални механизми и инструменти за прилагане на КСО и нейното въздействие върху развитието и конкурентоспособността на националните икономики. Авторът прилага системния подход при проучването на имплементирането на КСО в бизнес практиката, разглеждайки я като „система на корпоративната социална отговорност“ – агрегат от подходи, политики, практики и механизми, чрез които социалните, екологичните и етичните измерения за устойчиво развитие на бизнеса се интегрират в дейността на предприятието. По този начин авторът обосновава идеята, че качеството на институционалната среда и наличието на механизми за санкциониране на опортюнистичното използване на

КСО концепцията, определят ефективността на нейното приложение. Социалната отговорност на бизнеса се разглежда не като периферна функция на корпоративното управление, а като системен фактор за създаване на дългосрочна стойност, организационна устойчивост и легитимност на съвременните организации.

В т.3 на втора глава авторът подлага на проверка няколко хипотези, включени в централната хипотеза е, че интегрираните системи за устойчиво социално отговорно развитие са положително свързани с конкурентоспособността на националната икономика и създават благоприятен контекст за развиване на КСО. Обосновава се идеята за интегрална оценка на КСО, която позволява синтезиране на разнородни индикатори в обобщен аналитичен показател (с регресионни коефициенти) на макро равнище – национални икономики чрез използване на композитни глобални индекси. Емпиричното изследване с помощта на иконометрични модели, корелационен и регресионен анализ, се основава върху статистическа информация за 27 държави-членки на Европейския съюз с акцент върху посттрансформационните икономики. Въз основа на резултати от количествения и качествения анализи европейските страни са групирани в няколко клъстера според профилите им на устойчиво развитие и конкурентоспособност, като за всеки тип са очертани специфични приоритети за развитие на КСО.

Трета глава е посветена на оценяването на ефективността на програмите и мерките за социална отговорност чрез система от количествени и качествени показатели, обхващаща икономически, социални, екологични и репутационни параметри. Последователността на хипотезите, избрани от автора и подложени на проверка, представя логиката на теоретичния модел на дисертацията, взаимосвързаността между институционалните условия, организационните механизми и бизнес резултатите в обща аналитична рамка на изследването. Специален фокус е отделен на изследването на репутацията като ключов резултат и едновременно с това фактор за социалната отговорност на бизнеса. Анализирани са нефинансовото отчитане като двигател за развитието на КСО, еволюцията от доброволни и индивидуално подбрани индикатори, към доброволно прилагани стандарти и регулиране.

Получените от теоретичния и емпиричния анализ резултати са икономически обосновани, задълбочено осмислени и интерпретирани, което определя тяхната полезност на микро и макро равнище с цел усъвършенстване на икономическите политики за подкрепа на социално отговорния бизнес.

Авторефератът по дисертацията реалистично представя постиженията на автора.

4. Идентифициране и оценяване на научно-теоретичните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Дисертантът е заявил 5 научно-теоретични и 3 научно-приложни приносни моменти, постигнати в дисертационния труд, които приемам.

Приносите с научно-теоретичен характер се изразяват в обобщение, обогатяване и доразвиване на съществуващите знания в областта на социалната отговорност на бизнеса, което е постигнато от дисертанта чрез прилагане на системния подход при теоретичното, методологичното и приложното осмисляне на социалната отговорност на бизнеса като стратегически институционален механизъм, посредством интегриране на неговите икономически, социални, екологични, институционални и културни измерения в единна аналитична рамка. По този начин научно-теоретичните приноси обобщено са представени във формулировката на първия принос на кандидата за придобиване на научната степен „доктор на науките“. Останалите четири приносни момента представят отделни направления, в които се доразвива теорията за социалната отговорност на бизнеса, а именно: - усъвършенстван е методическият инструментариум за оценка на ефективността на социално отговорната дейност на предприятието чрез система от количествени и качествени показатели, обхващаща икономически, социални, екологични и репутационни параметри; - изследвана е връзката между качеството на националната институционална среда, устойчивото развитие и конкурентоспособността на националните икономики; - задълбочено е научното разбиране за нефинансовата отчетност като инструмент за институционализиране на социалната отговорност на бизнеса; - доразвита е тезата за контекстуалната обусловеност на моделите за социална отговорност на бизнеса, които не са универсални, а постоянно се променят и адаптират в зависимост от конкретната среда или контекст, в който функционира бизнесът.

Научно-приложните стимули са свързани с: - предлагането на различни подходи за интегриране на концепцията за социалната отговорност на бизнеса в дейността на стопанските субекти; - разработването на препоръки за усъвършенстване на икономическата политика и институционалните механизми за подкрепа на социално отговорния бизнес; - оценяването на влиянието на корпоративното управление, отчетността, репутацията и институционалната среда върху дългосрочната устойчивост на бизнеса, което може да бъде използвано от инвеститори, анализатори, одитори и рейтингови агенции.

Гореизложеното е основание, приносите да се приемат като валидни, целесъобразни и обективни.

5. Публикации по темата на дисертационния труд

Кандидатът за придобиване на научната степен „доктор на науките“ е представил списък с 12 научни публикации по темата на дисертационния труд, 10 от които са приложени към документите, но останалите 2 са достъпни онлайн. В структурно отношение 11 от публикациите са научни статии и 1 глава от колективна монография. Всичките 12 публикации са в съавторство, като по едната от тях Светлана Билан е вписана като първи автор. Предметната област на публикациите кореспондира с предмета на дисертационния труд.

Общият брой на публикациите на кандидата е 55, от които 54 са включени в световно признати бази за реферирание и индексирание Scopus и Web of Science

(не открих съответствие в имената на автора на статията „Motivation mechanisms of youth behavior on ukrainian labour market“, Svitlana Vdovtsova), което е доказателство за разпознаваемостта на публикациите на Свитлана Билан в международното научно пространство. Общият брой на декларираните точки (351,04) от участието на кандидата в изготвянето на научни публикации надвишава 3,5 пъти минималните изисквания за група „Г“ съгласно ППЗРАСРБ.

Дисертационният труд има надграждащ ефект спрямо предходните публикации на автора. Публикациите на Свитлана Билан представят еволюцията в нейната научноизследователска работа и признанието ѝ като изследовател чрез включването ѝ в научни екипи и публикуване в авторитетни международни издания. Публикациите са рецензирани от утвърдени хабилитирани преподаватели и изследователи. Публикациите показват търсенето и прилагането, от страна на автора, както на класически, така и нови подходи, модели и методи за анализ.

6. Оценка на цитиранията

В справката за цитиранията д-р Свитлана Билан представя 368 цитирания на научни публикации, в които е участвала, отчетени в световно утвърдената база за реферирание и индексирание Scopus, които формират 5520 точки, като само декларираните публикации по дисертацията имат 251 цитирания (3765 точки), или повече от 55 пъти са преизпълнени националните минимални изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“ съгласно ППЗРАСРБ. В профила на д-р Свитлана Билан в Scopus са видни 55 публикации, 899 цитирания без самоцитирания и постигнат h-index 18. В базата за реферирание и индексирание Web of Science са включени 37 публикации с участието на кандидата, 543 цитирания без самоцитирания, а постигнатият h-index е 13.

Гореизложеното доказва постигнатото изключително високото равнище на видимост и популяризиране на публикациите на кандидата, и тяхното признаване от изследователите в глобален мащаб.

7. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

При запознаването и анализирането на дисертационния труд на д-р Свитлана Билан, както на публикациите по него, не съм установила плагиатство, некоректни данни и некоректно позоваване на чужди научни трудове. Използваните литературни източници са коректно цитирани.

8. Критични бележки и препоръки

Гореизложеното описва достойнствата на дисертационния труд, като следващите бележки имат препоръчителен характер с оглед на тяхното по-добро представяне и възможностите за бъдещи изследвания: - В ограниченията на разработката е посочено съществуването на възможна ендегенност при прилагането на интегрален коефициент за оценка на връзката между глобалния

индекс за конкурентоспособност Global Competitiveness Index (GCI) като зависима променлива и композитни индекси, оценяващи институционалната среда в областта на социалната отговорност на бизнеса. Тази връзка между причина и следствие е целесъобразно да се дообнове, тъй като самият GCI, използван като резултативна величина (International Institute for Management Development, Lausanne, Switzerland след 2018 г.) е композитен и съдържа 98 индикатори в 12 категории, вкл. институции, способност за иновации, здраве, умения, пазар на труда и др. или индикатори, които са предмет на измерване от специализираните индекси, използвани като факторни показатели (например skilled workforce в GCI и education index HDI). Следва да се отчете, че същността на GCI е представена в колективната публикация „The Main Drivers of Competitiveness in the EU-28 Countries“ по дисертационния труд, където се тества хипотезата, че преките чуждестранни инвестиции, иновациите и човешкият капитал допринасят за растежа на конкурентоспособността.; - иконометричният анализ на връзката между КСО и конкурентоспособността на макро равнище може да се разшири с изследване на микро равнище – предприятие, както посочва и авторът; - преводът на дисертационния труд и автореферата на български език може стилно да се подобри и да се избегнат някои технически грешки (в автореферата дефиницията на централната хипотеза е повторена 2 пъти на стр. 32 и 34).

9. Въпроси към дисертанта

Какво е мнението на кандидата за получаване на научна степен „доктор на науките“ за сравнителната приложимост, при оценката на връзката между КСО и конкурентоспособността, на частни показатели и релациите между тях, както и между темповете на тяхното развитие, от една страна и използването на обобщаващи интегрални показатели, от друга страна?

10. Заключение

Дисертационният труд на д-р Свиглана Анатолиивна Билан отговаря на чл. 12 ал. 4 от ЗРАСРБ – представлява оригинално, цялостно и завършено самостоятелно авторово изследване, съдържа теоретични обобщения и предложения за решения по значим и актуален научноприложен проблем за мениджмънта на бизнеса. Д-р Свиглана Анатолиивна Билан покрива минималните национални изисквания за присъждане на научна степен „доктор на науките“ съгласно ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ. Въз основа на гореизложеното препоръчвам на членовете на уважаемото жури, след успешна защита на дисертационния труд, да присъдят научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.7 “Администрация и управление”, докторска програма “Социално управление” на д-р Свиглана Анатолиивна Би

23.05.2026 г.
Варна

Изготвил становището:
(проф. д-р Виолета Дим

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

СТАНОВИЩЕ

Вх. № ПА20-903/26.05.2026г.

Относно: защита на дисертационен труд за **присъждане на научна степен „доктор на науките“** по научна специалност „Социално управление“ (ПН 3.7. Администрация и управление) към катедра „Управление и администрация“ по обявена процедура от Икономически университет – Варна

От: доц. д-р Радка Петрова Иванова, Икономически университет – Варна, факултет „Управление“, катедра „Управление и администрация“. Професионално направление „3.7. Администрация и управление“, научна специалност: 05.02.20. „Социално управление“.

Основание за представяне на становището: Изискванията на чл. 41, ал. 1 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България, Заповед на ректора на Икономически университет – Варна № РД-06-92/05.05.2026г. за пазначаване на състава на Научното жури и решение от първото заседание на Научното жури, състояло се на 11.05.2026 г.

Автор на дисертационния труд: Свитлана Билап

Тема на дисертационния труд: „Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални механизми и оценка на въздействието“.

I. Обща информация

1.1. Предмет

В дисертационния труд се извеждат и изследват процесите на корпоративната социална отговорност (КСО) и бизнес социална отговорност (БСО) в рамките на съвременните бизнес екосистеми, развиващи се под влиянието на глобални предизвикателства и институционални трансформации, с особен акцент върху посттрансформационните икономики и бизнес средите в ЕС, оформени от ESG регулацията и прилагането на CSRD. Формулирани са осем изследователски задачи, конкретизиращи поставената цел, теза и девет хипотези, които са разделени в четири нива: системно, мезо-, организационно ниво и ниво резултати.

1.2. Обем

Дисертационният труд е в обем от 311 страници. Съдържа увод, три глави, заключение и библиография.

1.3. Структура

Частите на дисертационния труд са балансирани, текстът се характеризира с логичност и последователност. Общата логика на изследването се определя от дефинираните цел и задачи, като се основава на три взаимосвързани аналитични

нива; концептуализация на социалната отговорност на бизнеса; разработване на механизми и инструменти за нейното внедряване; формиране на методологична основа за оценка и мониторинг на нейната ефективност. В първа глава се разглеждат концептуално-теоретичните и институционалните основи на социалната отговорност на бизнеса. Във втора глава фокусът е върху механизмите, инструментите и моделите за реализация на КСО на ниво предприятие и в по-широката институционална среда. В трета глава се разглеждат методите за оценка, мониторинг, репутационен анализ и нефинансова отчетност в контекста им на предпоставка за прозрачност и развитие на КСО.

1.4. Литература

Библиографската справка съдържа 183 литературни източника.

1.5. Приложения

В дисертационния труд няма приложения.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

2.1. Преценка на актуалността и степента на разработване на изследвания в дисертационния труд проблем

В дисертационния труд се разглежда актуален и значим проблем. Използва се смесена методология на изследването, включваща количествен и качествен компонент. Количественият компонент се основава на библиометричен анализ на публикации по проблематиката на КСО в базите данни Scopus и Web of Science за периода 1982-2023 г. с мрежова визуализация с помощта на VOSviewer; корелационен и регресионен анализ за установяване на връзки между показателите за социална отговорност, устойчиво развитие и конкурентоспособност; анализ на международни композитни индекси (Global Competitiveness Index, SDG Index, Human Development Index, Global Innovation Index, World Happiness Score и Environmental Performance Index). Фокус на изследването са 27-те държави членки на ЕС. Качественият компонент включва систематичен анализ на литературата, сравнителен институционален анализ на моделите на социална отговорност на бизнеса, казусен анализ на корпоративните практики и кризисната адаптация и съдържателен анализ на международните стандарти и нормативно-регулаторните документи в сферата на нефинансовото отчитане и корпоративната отговорност. Чрез съчетаването на тези методи се установяват структурните механизми, чрез които КСО се интегрира в корпоративното управление, системата за мониторинг, политиката за репутация и стратегическото планиране. Получените резултати са представени в табличен вид, което улеснява читателя.

Въз основа на демонстрираните в дисертационния труд умения за теоретичен анализ и синтез, се доказва, че в съвременния свят социалната отговорност на бизнеса може да се разглежда като структурен механизъм, чрез който бизнесът

се адаптира към нарастващата сложност на средата, изгражда доверие, повишава конкурентоспособността си и се включва в решаването на обществено значими задачи. Подчертава се, че преходът от фрагментирани КСО-практики към интегрирани системи за отговорно управление представлява един от ключовите признаци за зрелостта на съвременния бизнес. Предложена е методологична рамка за измерване на ефективността на КСО както на системно, така и на организационно ниво, като разглежда динамиката на КСО в условия на институционална нестабилност, характерна за икономиките след прехода.

2.2. Преценка на езика, обема и инструментариума на дисертационния труд

В лексикално и стилово отношение считам, че дисертационният труд е разработен съобразно съвременния академичен стил на писане, характеризира се с разбираем научен език, целесъобразно използване на терминологията в областта на корпоративната и бизнес социална отговорност. Демонстрирана е добра теоретична осведоменост и са изяснени основните понятия. Използваният статистически инструментариум подчертава изследователските способности на докторанта. Приложени са подходящи научноизследователски подходи и методи за интерпретиране на получените резултати. Предложен е кохерентен аналитичен подход, който свързва системните индикатори и регулаторните рамки с конкретните конфигурации на КСО на фирмено ниво. По този начин се отговаря на фрагментацията на съществуващите изследвания и се отварят нови възможности за натрупване на теоретични познания. Коректно са цитирани посочените литературни и информационни източници в разработката.

2.3. Оценка на автореферата

Авторефератът е с обем 49 страници. Коректно и пълно отразява структурата на изследването, изводите и препоръките, които докторантът е направил. Използван е съвременен академичен стил на писане. Представени са приносите и публикациите по дисертационния труд.

III. Научни и приложни приноси на дисертационния труд

Приемам посочените приноси (автореферат, стр. 46-47), разделени в две групи: научно-теоретични (6) и научно-приложни (3) приноси. Коректно отразяват резултатите от изследването.

IV. Публикации и участия в научни форуми

Основните резултати от направеното изследване по темата на дисертационния труд са представени в 12 научни публикации. Чрез тях научноизследователската работа на Свиглана Билан получава публичност и се осигурява възможност заинтересованите

страни да се запознаят с постигнатото от нея до момента. Представените публикации отговарят на количествените показатели от минималните национални изисквания.

V. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

Не е констатирано плагиатство в дисертационния труд и в автореферата, представени от Свиглана Билая.

VI. Критични бележки, препоръки и въпроси към дисертанта

6.1. Критични бележки и препоръки

- Налице е несъответствие в начина, по който са дефинирани изследователските цел, задачи, теза и хипотези в дисертационния труд и автореферата.
- Списъкът с използвана литература не е представен в подходящ вид – при изготвянето му трябва да се спазва изискването за подредяване на заглавията по азбучен ред.
- Необходима е цялостна редакция на текста за отстраняване на стилистични и технически неточности. В тази връзка реалният обем на дисертационния труд е 286 стандартни страници, а на автореферата – 44 страници.

6.2. Въпроси

1. Моля конкретизирайте тезата, която защитавате в дисертационния труд.

3. Заключение

Общото ми впечатление от представения дисертационен труд на тема „Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални механизми и оценка на въздействието“ е, че е налице теоретичен анализ и синтез на актуална управленска проблематика. Дисертационният труд притежава необходимите качества на самостоятелно научно изследване с теоретични обобщения. В него се съдържат научно-теоретични и научно-приложни приноси, притежаващи оригинален характер. Решени са поставените задачи и е доказана изследователската теза, като за целта са потвърдени формулираните девет хипотези. Изразявам положителното си отношение към представения дисертационен труд и предлагам на научното жури да бъде присъдена научна степен „Доктор на науките“ на Свиглан Билая по научна специалност „Социално управление“ (Ш 3.7 Администрация и управление) към катедра „Управление и администрация“.

26.05.2026 г.
гр. Варна

Член на научното жури

(доц. д-р Радка П. Иванова)

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

СТАНОВИЩЕ

Вх. № *ФД-20-865 / 20.05.2026*

от проф. д.н. Ваня Куздова Банабакова

в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни
науки“,

професионално направление 3.7. „Администрация и управление“,
научна специалност „Организация и управление извън сферата на
материалното производство“,

Национален военен университет „Васил Левски“,
гр. Велико Търново

на дисертационен труд с автор

Свитлана Анатолиевна Балан

**НА ТЕМА: “Социална отговорност на бизнеса: концепции,
институционални механизми и оценка на въздействието”,**

представен за придобиване на Научна степен „Доктор на науките“
по професионално направление 3.7. Администрация и управление,
докторска програма „Социално управление“

Основание за написване на рецензията: Заповед на Ректора на Икономически университет – Варна № РД-06-92/05.05.2026 г. за назначаване на научно жури и Протокол № 1 от 11.05.2026 г. от първото заседание на научното жури

2026 г.

1. Данни за дисертанта

Свитлана Анатолиевна Балан е придобила ОНС Доктор по педагогика в Националната академия на науките, Украйна през 2003 г.

През 2011 г. е придобила следдипломна квалификация в Университета в Щечин, Полша, по специалност Управление на човешките ресурси.

През 2022 г. е избрана за Доцент в Национален университет по водно стопанство и природоползване, Ривне.

За периода от 2004 г. до настоящия момент е заемала академичните длъжности, първо – асистент, в последствие – доцент. Към настоящия момент е Доцент към Катедра по хуманитарни и социални науки, Факултет по мениджмънт, Жешовски технологичен университет, Полша.

Основните преподавани от нея дисциплини са Бизнес етика и Управленска етика.

Научен ръководител е на докторантката Амангельдиева Биргамым Аскаркызы, която през 2025 г. успешно защитава дисертационния си труд на тема Държавно регулиране на развитието на кръговата икономика в Република Казахстан.

Свитлана Анатолиевна Балан извършва активна преподавателска и изследователска дейност в Полша, Украйна и Унгария.

Основните ѝ научни интереси са в следните области: корпоративна социална отговорност; изследвания на миграционните процеси и пазара на труда; финансова грамотност и образование.

Има голям брой научни публикации в реферирани и индексирани научни издания в световно известните бази данни с научна информация, както следва: в Scopus (към 01.02.2026) - 52 публикации, 912 цитирания без самоцитирания, h-index 18; в Web of Science (към 01.02.2026) - 37 публикации, 534 цитирания без самоцитирания, h-index 13.

Участвала е в редица научно-изследователски проекти: през 2003 г. - „Регионални медийни бизнес структури и самоуправления: сътрудничество по пътя към евроинтеграция (опитът на Украйна и Полша)“, Фондация PAUCI; през 2005 г. - „Заедно в Европа: маркетингови стратегии за регионално развитие“, Фондация „Отворено общество“; през 2010 г. - „Миграция на чуждестранна работна сила“, Западнопоморска обсерватория на пазара на труда, координатор; в периода 01.02.2010 - 31.01.2013 г., „EUMAGINE - Представяйки си Европа отвън...“, FP7-SSH-2009A, Проект ID 244703.

Член е на Центъра по социологически изследвания, Полша - Centre of Sociological Research (NGO).

Управляващ редактор е в периода от 2009 до 2022 г. на Списание „Икономика и социология“.

Владее полски, украински, руски и английски езици.

2.Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд изследва актуална в международен и регионален мащаб научна проблематика, свързана със социалната отговорност на бизнеса.

Дисертационният труд е разработен в общ обем от 311 страници и включва въведение, три глави, заключение и списък с използвана литература. В дисертационния труд са представени таблици и фигури. Използвани са 183 литературни и интернет източника – на различни езици.

3. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Актуалността и значимостта на темата на дисертационния труд и самата разработка се определят от следните предпоставки и условия: корпоративната социална отговорност (КСО) добива все по-голяма значимост за управлението на бизнеса; за съвременната компания отговорността пред служителите, потребителите, местните общности, държавата, околната среда и бъдещите поколения все по-ясно се очертава не като външно допълнение към икономическата дейност, а като вътрешен принцип на организацията на корпоративното управление, вземането на решения и формирането на дългосрочно конкурентно предимство; налице е промяна в самата логика на оценяване на ефективността на бизнеса; общественото измерение на проблема се засилва от факта, че бизнесът все по-често се разглежда не само като икономически субект, но и като пълноправен участник в общественото развитие; изследването на социалната отговорност на бизнеса придобива особено значение в страните с посттрансформационна икономика, където институционалните рамки за отговорно поведение на бизнеса често остават нестабилни, непълни или противоречиви; важността на темата се засилва от регулаторните промени, които прехвърлят корпоративната социална отговорност (КСО) от сферата на основно доброволните инициативи към условията на все по-строгите институционализирани изисквания и други.

Въпреки значителния брой публикации в областта на корпоративната социална отговорност на бизнеса, научните виждания не са единни. Значителна част от изследванията са насочени към големите транснационални корпорации в развитите страни, докато малкият и средният бизнес, както и компаниите от посттрансформационните икономики, са представени непълно. Също

така, често икономическият, социалният и екологичният аспекти на КСО се анализират изолирано, без да се отчитат адекватно тяхното взаимодействие, институционалната среда, културните фактори и кризисните условия.

В увода на дисертационния труд е обоснована актуалността на темата и са дефинирани точно и ясно обектът, предметът, целта и осем научноизследователски задачи.

Дисертационният труд е разработен на основата на **изследователската теза**, че социалната отговорност на бизнеса представлява институционално обусловен и организационно интегриран стратегически механизъм, чрез който предприятията трансформират взаимодействието си със заинтересованите страни в устойчиви конкурентни предимства. Ефективността на този механизъм се определя от взаимодействието между качеството на институционалната среда, вътрешните корпоративни политики и механизми за управление, инструментите за нефинансова отчетност и репутационния капитал, които в своята динамика обуславят връзката между отговорното поведение, устойчивото развитие и конкурентоспособността на микро- и макрониво.

За доказване на научноизследователската теза са дефинирани девет изследователски хипотези.

За емпиричната проверка на тези хипотези е разработен алгоритъм за работа, който свързва теоретичните постановки с измерими показатели на системно и организационно равнище. На макрониво националните системи за устойчиво развитие се представят, чрез интегрални индекси (SDG Index, Human Development Index, Economic Freedom Index, Global Innovation Index, World Happiness Score, Environmental Performance Index), докато конкурентоспособността се измерва, чрез IMD World Competitiveness Index. На микро- и мезониво социалната отговорност на бизнеса се оценява, чрез показатели за внедряване на CSR/BSR практики, корпоративна репутация, използване на рамки за нефинансова отчетност и характеристики на институционалната среда.

При разработване на дисертационния труд и за постигане на целта, решаване на научноизследователските задачи и доказване на изследователската теза са използвани научно-изследователски подходи и методи като: индукция, дедукция, експертни оценки, статистически методи за обработка на информацията и анализ и други. Анализите се основават на богат емпиричен материал.

Теоретична и методологическа основа на дисертационното изследване са трудовете на водещи учени в света в областта на корпоративната социална отговорност, както и приложението на неинституционалния подход, който позволява да се разглежда социалната

отговорност на бизнеса като резултат от взаимодействието между формални и неформални институции.

Паралелно с неоинституционалния подход в труда са използвани: теорията за заинтересованите страни; теорията за корпоративната репутация; ресурсният подход към фирмата; съвременните концепции за устойчиво развитие; и нефинансовата отчетност. Тяхното съчетание позволява създаването на интегрирана аналитична рамка, в която КСО се разглежда като многопластово явление, обхващащо системни, организационни, управленски, комуникационни и резултатни измерения.

За целите на изследването е направен анализ на научните публикации по проблематиката на КСО в базите данни Scopus и Web of Science за периода 1982–2023 г.

Емпиричната база на количествената част се състои от данни за 27 държави-членки на Европейския съюз, което дава възможност да се проверят хипотезите за връзката между развитието на устойчива среда и конкурентоспособността, както и за ролята на институционалните фактори при формирането на благоприятни предпоставки за развитието на КСО.

Иконометричните модели в работата се използват като инструмент за откриване на статистически значими връзки, а не като основа за опростени причинно-следствени заключения, което свидетелства за методологичния подход на изследването.

Източниците на данни са международни статистически бази, материали на международни организации, корпоративни доклади за устойчиво развитие, резултати от академични изследвания и отраслови оценки, обхващащи периода 1982–2023 г., с особен акцент върху посттрансформационните икономики.

В увода на дисертационния труд са ясно очертани и ограничителните условия при разработване на труда.

Всичко изброено определя актуалността, значимостта и необходимостта за науката и практиката в международен аспект на дисертационния труд.

В първа глава на труда е направен сравнителен и критичен анализ на концептуално-теоретичните и институционалните основи на социалната отговорност на бизнеса.

Втората глава акцентира върху механизмите, инструментите и моделите за реализация на КСО на ниво предприятие и в по-широка институционална среда.

Третата глава предлага подходящите методи за оценка, мониторинг, репутационен анализ и разглеждане на нефинансовата отчетност като двигател на прозрачността и развитието на КСО.

В заключението на дисертационния труд са представени задълбочено обобщени изводи и предложения и постигнатите научни и научно-приложни резултати от направеното изследване.

Съдържанието на дисертационния труд напълно отговаря на неговата тема. Получените резултати показват, че поставените цел и научноизследователски задачи са цялостно постигнати.

Първа глава решава първа, втора, трета и четвърта научноизследователски задачи, чрез втора глава са решени пета и шеста научноизследователски задачи, а трета глава решава седма и осма задачи.

Изследователската теза е доказана на основата на задълбочени емпирични проучвания и анализи и доказване на деветте хипотези, основани на сериозен статистически инструментариум. Статистическите анализи в дисертационния труд са изцяло дело на автора.

Предложеният дисертационен труд е разработен последователно и логично. Отделните глави са добре балансирани като обем. Авторът показва много добро владение на терминологията по разглежданата проблематика. Използвал е богат инструментариум от методи за проучване и анализ и голяма база от емпирични данни. Направени са задълбочени проучвания и интерпретиране на резултатите и са дадени иновативни научноприложни предложения за повишаване на ролята и значението на социалната отговорност на бизнеса за развитието на икономиката и общественото благосъстояние.

Дисертационният труд съдържа значими научни и научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Авторът предлага значими научноприложни решения на важен практически проблем с икономическа, обществена и социална значимост.

Считам, че представеният дисертационен труд напълно отговаря на изискването на чл. 37, ал. 1 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна.

Обемът на дисертационния труд е оптимален, от гледна точка на цялостност и завършеност на научното изследване и от гледна точка на изискванията за дисертационен труд за придобиване на Научна степен Доктор на науките.

Разработеният дисертационен труд е лично дело на автора, тъй като Свитлана Анатолиевна Балан представя личните си виждания и резултатите от нейните емпирични изследвания в сферата на разглежданата проблематика.

Авторефератът е разработен в обем от 50 страници. Представеният автореферат отразява коректно съдържанието на дисертационния труд на тема "Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални

механизми и оценка на въздействието”, и включва задължителните научни и научно-приложни приноси и списък с научните публикации по темата.

Представеният дисертационен труд и авторефератът към него отговарят на изискванията на Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е с ясно изразени **научни и научно-приложни приноси**. Приемам формулираните от автора на дисертационния труд научни и научно-приложни приноси.

Като най-значими се открояват следните **научни приноси**.

- Доразвита е теорията за социалната отговорност на бизнеса, като е приложен системен подход при теоретичното, методологичното и приложното ѝ осмисляне като стратегически институционален механизъм, чрез интегриране на икономическите, социалните, екологичните, институционалните и културните ѝ измерения в единна аналитична рамка.
- Усъвършенстван е методическият инструментариум за оценка на ефективността на социалната отговорност на бизнеса, чрез съчетаване на количествени и качествени индикатори, интегрални показатели, подходи за мониторинг, анализ на репутационния капитал и механизми за нефинансова отчетност.
- Доразвито е обосноваването на връзката между качеството на националната институционална среда, устойчивото развитие и конкурентоспособността на националните икономики въз основа на анализ на данни от 27 държави от Европейския съюз.
- Доказана е необходимостта за приложението на нефинансовата отчетност като инструмент за институционализиране на социалната отговорност на бизнеса, повишаване на отчетността, верифицирането и съпоставимостта на данните, както и за ангажиране на заинтересованите страни в оценката на корпоративната отговорност.
- Доразвита е тезата за взаимната обусловеност на моделите за социалната отговорност на бизнеса, като е доказано, че формалните регулаторни механизми, културните норми, управленските практики, цифровите инструменти за мониторинг и кризисните условия формират разнородна среда, в която КСО придобива различни конфигурации.

Като най-значими се открояват следните **научно-приложни приноси**.

- Предложени са подходи, които могат да бъдат използвани от организациите за интегриране на социалната отговорност в: корпоративната стратегия; механизмите за взаимодействие със заинтересованите страни; и нефинансовата отчетност.
- Формулирани са изводи и препоръки, с ясно изразени ползи за държавните и регулаторните органи при усъвършенстване на институционалните механизми за подкрепа на отговорния бизнес, и стимулиране на нефинансовата отчетност и укрепване на партньорството между бизнеса, държавата и гражданското общество.
- Резултатите от изследването са с широко приложение от инвеститори, анализатори, одитори и рейтингови агенции за по-задълбочено оценяване на влиянието на корпоративното управление, отчетността, репутацията и институционалната среда върху дългосрочната устойчивост на бизнеса.

Така формулираните приноси приемат като значими за науката и практиката.

Дисертационният труд на тема “Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални механизми и оценка на въздействието” за придобиване на Научна степен Доктор на науките съдържа теоретични обобщения и решения на значими научни и научноприложни проблеми, които се изразяват в следното: предложена е система от взаимосвързани теоретични, методически и емпирични резултати, които задълбочават разбирането за социалната отговорност на бизнеса като стратегически институционален механизъм на съвременното корпоративно развитие; усъвършенстван е методическият инструментариум за оценка на ефективността на КСО; обоснована е връзката между качеството на националната институционална среда, устойчивото развитие и конкурентоспособността; доказана е ролята на корпоративната репутация като двустранен механизъм, при който репутацията представлява не само резултат от ефективни практики в областта на КСО, но и ресурс, който укрепва способността на компанията да поддържа устойчиви и системни стратегии за отговорно поведение; доразвито и дообогатено е научното разбиране за нефинансовата отчетност като инструмент не само за комуникация, а за институционализиране на социалната отговорност на бизнеса, повишаване на отчетността и други; налице са приноси за внедряване – методики, алгоритми и модели като моделите на социална отговорност на бизнеса и други.

Получените резултати от научното изследване имат ясно изразено практическо значение, което основно се състои в това, че неговите теоретични постановки, методически подходи и аналитични заключения могат да бъдат използвани в няколко приложни направления, като:

резултатите от изследването представляват интерес за икономическите субекти, които се стремят да интегрират социалната отговорност в корпоративната стратегия; изводите от дисертационния труд са полезни за държавните органи, регулаторните органи и политическите формирания, защото предоставят основания за усъвършенстване на институционалните механизми за подкрепа на отговорния бизнес; резултатите от изследването могат да бъдат използвани от различни бизнес партньори, за по-задълбочено разбиране на това как качеството на корпоративното управление, отчетността, репутацията и институционалната среда влияят върху дългосрочната устойчивост на бизнеса; и последно методологическите положения и емпиричните резултати на дисертационния труд могат да бъдат използвани в образователния процес.

5. Публикации и участие в научни форуми

По темата на дисертационния труд Свитлана Анатолиивна Балан е представила 55 научни публикации, от които 54 научни публикации, всичките в научни издания, които са индексирани и реферирани в световно известната база данни с научна информация Scopus, и една глава от колективна монография. От представените публикации Свитлана Анатолиивна Балан формира 351,04 точки при минимален брой изискуеми 100 точки.

По отношение на цитируемостта на научните публикации на Свитлана Анатолиивна Балан, всички представени цитирания са в Scopus, и са изключително голям брой – 13485, което очевидно показва големия интерес на научните среди към нейните научни публикации (минимално изискуеми точки за цитирания 100 точки).

С представените научни публикации Свитлана Анатолиивна Балан отговаря на минималните национални изисквания за придобиване на НС Доктор на науките в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.7. Администрация и управление, съгласно чл. 26, ал. 2 и ал. 3 на Закона за развитие на академичния състав в Р България и на изискванията по чл. 64 и чл. 69, ал. 5, т. 1 и 2 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна.

Свитлана Анатолиивна Балан е участвала в различни международни научни форуми в Полша, Украйна, Унгария и други страни.

Дисертационният труд на тема “Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални механизми и оценка на въздействието”, представлява напълно завършен научен труд и съдържа задълбочени изследвания на поставените проблеми.

6. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

Не е констатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата и нямам съмнения за такова.

7. Критични бележки и препоръки

Дисертационният труд отговаря напълно на изискванията за такъв вид научен труд. Нямам критични бележки.

Като пожелание към Свитлана Анатолиивна Балан е да има още много успехи в научно-изследователската си работа.

Направените анализи и дадените предложения в дисертационния труд са с висока научна и научноприложна стойност и значимост и със сигурност ще представляват интерес за научните среди в международен мащаб.

8. Заключение

Дисертационният труд и авторефератът към него на Свитлана Анатолиивна Балан отговарят напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Р България, Правилника за неговото прилагане, минималните национални изисквания за придобиване на НС Доктор на науките по професионално направление 3.7. Администрация и управление и Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна.

Давам положителна оценка на дисертационния труд на Свитлана Анатолиивна Балан на тема "Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални механизми и оценка на въздействието", и предлагам на уважаемите членове на научното жури, на Свитлана Анатолиивна Балан да бъде присъдена Научна степен „Доктор на науките“ в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.7. Администрация и управление и докторска програма Социално управление.

18. 05. 2026 г.
Гр. Велико Търново

Разработил становището:
(проф. д.н. Ваня Банабакова)

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

СТАНОВИЩЕ

Вх. № Р120-899/26.05.2026

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.7. Администрация и управление, научна специалност „Социално управление“, Икономически университет - Варна

1. Обща информация във връзка с изготвеното становище

Изготвил становището: Доц. д-р Евелина Божидарова Парашкевова-Великова, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов, Катедра „Стратегическо планиране“

Тема на дисертационния труд: Социална отговорност на бизнеса: концепции, институционални механизми и оценка на въздействието

Автор: Свитлана Билан

Основание за представяне на становището: Заповед № РД-06-92/05.05.2026 г. на Ректора на ИУ Варна

2. Общо представяне на дисертационния труд

Становището е разработено в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна.

От представените по процедурата документи е видно, че кандидатът има необходимите знания и умения по конкретната тема, познава я в дълбочина и адекватно я комуникира с научната общност. Свитлана Билан демонстрира активна академична и редакторска дейност в международна среда, има дългогодишен опит като преподавател, член е на научни колективи и редакционни колегии.

Темата за социална отговорност е особено **актуална** поради нарастващото значение на ESG критериите, устойчивото развитие и обществените очаквания към етичното поведение на бизнеса в условията на глобални икономически, социални и екологични кризи. Съвременните компании все по-често се оценяват не само по финансовите си резултати, но и по тяхната отговорност към служителите, обществото и околната среда, което превръща социалната отговорност в ключов елемент на стратегическото управление и конкурентоспособността. Допълнителна значимост на темата придават засилващите се регулаторни изисквания за нефинансова отчетност и необходимостта от адаптиране на моделите за социална отговорност към условията на посттрансформационните икономики.

Във фокуса на изследването е поставена социалната отговорност на бизнеса и необходимостта от цялостно теоретично осмисляне на това явление чрез задълбочаване на институционалния анализ на механизмите за неговото

формиране и реализация, както и разработване на методология за оценка на влиянието му върху развитието на предприятията и конкурентоспособността в съвременната динамична среда. В този контекст е и **целта** на дисертацията: *„разработването на цялостна теоретико-методологична рамка и практически препоръки за формиране, внедряване и мониторинг на системи за социална отговорност на бизнеса, разбирани като интегрирани организационни механизми, политики, процедури, инструменти и практики, чрез които предприятията институционализират отговорното поведение, както и обосноваване на взаимовръзката между отговорните бизнес практики, конкурентоспособността на организациите и параметрите на устойчивото развитие в условията на институционална трансформация.“*

Дефинираният **обект** на изследване са процесите на социална отговорност на бизнеса в съвременните бизнес екосистеми, които еволюират под влиянието на глобални предизвикателства и институционални трансформации. Обект на изследването са процесите на социална отговорност на бизнеса в съвременните бизнес екосистеми, които еволюират под влиянието на глобални предизвикателства и институционални трансформации.

Предмет на изследването са теоретичните основи, институционалните механизми, методиките за оценка и стратегическите инструменти за внедряване и мониторинг на социалната отговорност на бизнеса, разгледани през призмата на тяхното влияние върху конкурентоспособността на организациите и устойчивото развитие.

Дефинирани са 8 изследователски задачи, които считам че коректно са изпълнени в научната работа и допринасят за потвърждаването на дефинираната основна изследователска **теза**, а именно *„социалната отговорност на бизнеса представлява институционално обусловен и организационно интегриран стратегически механизъм, чрез който предприятията трансформират взаимодействието си със заинтересованите страни в устойчиви конкурентни предимства. Ефективността на този механизъм се определя от взаимодействието между качеството на институционалната среда, вътрешните корпоративни политики и механизми за управление, инструментите за нефинансова отчетност и репутационния капитал, които в своята динамика обуславят връзката между отговорното поведение, устойчивото развитие и конкурентоспособността на микро- и макрониво.“* В подкрепа на дефинираната теза са конструирани 9 хипотези. Дисертационният труд е структуриран по логичен начин и ясно е проследимо изпълнението на поставените задачи в хода на научната работа.

Теоретичната и методологическата рамка се базира на неоинституционалния подход, както и на постулатите на основни теоретични концепции, които обогатяват методическия инструментариум. Приложен е библиометричен анализ, който осигурява количествено потвърждение на изследователските резултати. Използваният аналитичен модел на контекста, факторите, съставните елементи и последиците от функционирането на социалната отговорност на бизнеса носи висока добавена стойност на дисертационния труд. Считаю, че теоретичната и методологическата рамка е

коректно представена и релевантна на дефинираните изследователските задачи, като обезпечава научното валидиране на резултатите.

Ограниченията поставени спрямо времеви и географски контекст, както и по отношение на данните и тяхната интерпретация, също са коректно представени

Обемът на представения дисертационен труд е 312 страници. В структурно отношение трудът съдържа въведение, 3 глави, заключение, списък на използвана литература. Изследваните литературни източници са 183 на брой. Визуализацията на труда включва общо 27 фигури и 27 таблици.

Обемът, структурата и основните постаменти на предложения дисертационен труд се характеризират със задълбоченост и научна логика. Трудът покрива установените стандарти за дисертация за придобиване на научна степен „доктор на науките“ в професионално направление 3.7. Администрация и управление.

3. Оценка на публикациите

Към документацията по процедурата са представени 12 публикации, които отразяват въпроси разгледани в дисертацията и осигуряват публичност на достигнатите научни резултати сред научната общност.

От представената справка декларация е видно, че кандидатът е изпълнил минималните национални изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“ по област 3. Социални стопански и правни науки, ПН 3.7 Администрация и управление. С дипломата ДК№026343 от 10.11.2004 г. за придобита образователна и научна степен „доктор“ с тема на дисертационния труд „Съотношението на общообразователните и професионалните компоненти в езиковото обучение на студенти от индустриален колеж“ кандидатът покрива необходимите 50 точки.

По отношение на група от показатели Г са представени 54 статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация и една глава от колективна монография. Всички публикации съгласно представената справка-декларация са в съавторство. Проверката показва, че справката е коректна и посочените публикации са налични в базите данни с научна информация. Чрез посочените публикации кандидатът придобива 351,04 точки при изискуеми 100. По отношение на група от показатели Д, кандидатът декларира 13485 точки, при изискуеми 100. Точките са формирани от 899 цитата в Scopus, като са изключени самоцитиранията и също са проследими в научната база данни.

От наличната и обективно проверима научна информация е видно, че кандидатът отговаря на минималните национални изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“ като съществено ги надвишава.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Въведението съдържа основните елементи за научно изследване. То представя актуалността на проблематиката, достиженията в науката до момента, теоретико-методологичната рамка, както и приложения инструментариум при изпълнение на изследователските цел и задачи. Ясно и еднозначно са дефинирани цел, обект, предмет, изследователската теза, хипотези и задачи. Посочени са използваните методи и ограничителните условия на изследването. Представена е актуалността, която е адекватно аргументирана.

Глава първа разглежда концептуалните и теоретичните основи на корпоративната социална отговорност (КСО) и нейното развитие от доброволна благотворителност до стратегически инструмент за управление и устойчиво развитие. Анализирани са основните теории и модели на КСО, включително пирамидата на Карол, теорията на заинтересованите страни, ESG-подходите и връзката между социалната отговорност, икономическата ефективност и корпоративната устойчивост. Специално внимание е отделено на културните и институционалните фактори, които влияят върху прилагането на КСО, както и на ролята на държавата, регулациите и международните стандарти като ISO, GRI, CSRD и ESRS. Главата разглежда и примери за корпоративна безотговорност и корпоративни скандали, които влияят върху механизмите за отчетност, контрол и устойчиво управление. В заключение е представен библиометричен анализ на научните публикации в Scopus и Web of Science, който показва развитието на КСО като динамично и бързо разширяващо се научно и практическо поле.

Глава втора на дисертационният труд разглежда методологията и механизмите за формиране и внедряване на корпоративната социална отговорност (КСО) като интегрирана управленска система, свързана с устойчивото развитие, управлението на риска и създаването на стойност. Анализирани са основните механизми и инструменти на КСО, а именно стратегическа интеграция, етични кодекси, взаимодействие със заинтересованите страни, екологични и социални програми, нефинансова отчетност и ESG-подходи. Специално внимание е отделено на ролята на цифровите технологии, стандартите за отчетност и институционалната среда, които влияят върху ефективността на КСО и риска от „витринна“ социална отговорност. Прави се преход от организационно към макроикономическо ниво чрез анализ на връзката между устойчивото развитие, качеството на институциите и националната конкурентоспособност в страните от ЕС. Чрез емпиричен регресионен анализ е доказано, че иновациите, устойчивото развитие, човешкият капитал и добрата институционална среда са положително свързани с конкурентоспособността и създават благоприятни условия за развитие на ефективни КСО практики.

Трета глава разглежда методологичните и аналитичните основи за оценка и мониторинг на корпоративната социална отговорност чрез интегрирани ESG и SRI подходи, които комбинират количествени и качествени показатели. Разработена е система за оценка на социалните инвестиции и интегрален модел за измерване на КСО, позволяващ проследяване на социалните, екологичните и икономическите резултати на предприятията. Анализирани са международните

индекси и стандарти за устойчиво развитие, както и хибридни модели, чрез които КСО се интегрира в корпоративната стратегия и управлението на ефективността. Специално внимание е отделено на цифровите технологии, вътрешния контрол, ESG мониторинга, Score 3 показателите и нефинансовата отчетност като инструменти за прозрачност, управление на риска и изграждане на доверие със заинтересованите страни. Акцентира се, че КСО и ESG са ключови фактори за корпоративната репутация, конкурентоспособността и устойчивото развитие, а нефинансовото отчитане постепенно се превръща от доброволна практика в задължителен механизъм за отчетност и легитимност на бизнеса.

Заклучението обобщава основните резултати от дисертационното изследване и доказва. Подчертано е, че развитието на КСО зависи от институционалната среда, икономическите, културните и регулаторните фактори, както и от способността на бизнеса да интегрира социалната отговорност в своите управленски процеси и нефинансова отчетност. Потвърдено е, че вътрешните политики, етичните стандарти, ESG-практиките и механизмите за отчетност повишават репутацията, прозрачността и устойчивостта на компаниите. Акцентира и върху научно-приложния принос на разработената методология за оценка и мониторинг на КСО, която комбинира количествени и качествени показатели, репутационен анализ и нефинансова отчетност. В крайна сметка трудът доказва, че социалната отговорност на бизнеса е ключов елемент от съвременното корпоративно управление и важен инструмент за адаптация към глобалните икономически, социални и екологични предизвикателства. Така са изпълнени изследователските задачи и е доказана основната теза на автора заявена във въведението на дисертационния труд.

Стилът на изложението е характерен за подобен научен труд. Текстът е с множество позовавания към научни публикации и изследвания на други автори, адекватно са приложени научни методи, осезаемо е авторовото мнение, безспорни са приносите.

Авторефератът е в обем от 48 страници. Той е коректно структуриран и включва информация, релевантна на съдържанието на дисертацията.

5. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Дефинирани са 6 научно-теоретични и 3 научно-приложни приноси. Те консолидират в себе си постигнатото от кандидата в теоретичен и практико-приложен аспект.

Приемам така формулираните приноси. Считаю, че те коректно отразяват резултатите от извършената работа и достиженията на автора.

6. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

Не се констатира нарушение на правилата на научната етика в материалите, свързани с процедурата по защитата. Цитирането е коректно.

7. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Нямам критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд. Приканвам кандидата да продължи активната си публикационна дейност.

8. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Представният дисертационен труд носи характеристиките на самостоятелно изследване със значими научно-теоретични и научно-приложни приноси. В структурен и съдържателен план считам, че покрива изискванията за дисертационен труд, както и изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане и Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна. Дисертацията се характеризира с пълнота, логическа обвързаност, ясно дефинирани постаменти, задълбочено проучване, авторово виждане и предложения за развитие на теорията и практиката в областта на социалната отговорност. Тези факти ми дават основание да предложа на уважаемото Научно жури да присъди на Светлана Билан научната степен „Доктор на науките“ по научна специалност „Социално управление“ от професионално направление „Администрация и управление“.

Дата: 22.05.2026

Изготвил становището:
(доц. д-р Евелина Парашкевова-Великова)

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679